

ועל שאמר שתום העין, ולא אמר שתום העינים, למדנו שסומא באחת מעיניו היה:

7. תלמוד בבלי מסכת נדה דף לא עמוד א

דרש רבי אבהו: מאי דכתיב מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל - מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל, מתי תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה. ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר: מי שהוא טהור וקדוש, ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה? מיד נסמית עינו, דכתיב נאם הגבר שתום העין.

8. במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק כא

(כא) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו: רש"י

דבר אחר אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה. לא הביט הקדוש ברוך הוא און שביעקב, כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהן עוברין על דתו:

9. שו"ת עשה לך רב חלק ד סימן ו

פירוש זה קשה כשלעצמו, האם לקתה מדת הדין, ומדוע אינו רוצה להביט ולהעניש בשעת הצורך. ומאידך קשה עוד יותר, הלא באמת כמה עונשים חמורים נענשו ישראל במדבר על מרים בה', בחטא העגל, בבשר תאווה ובאספסוף, בענין קורח, ועונש כבד מאד במעשה המרגלים, הכיצד לא ראה און ולא הביט עמל בבישראל.

10. שו"ת עשה לך רב חלק ד סימן ו

אדם שראייתו קצרה ותכניותיו הן לטווח קרוב וקצר מאד, בודאי משנה דעתו ותכניותיו בהתאם לנסיבות, אבל הקדוש ברוך הוא צופה הוא ומביט עד סוף כל הדורות, ותכניותיו הן לטווח רחוק מאד, "אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב", ולכן גם כאשר חוטאים לפניו אין הוא מבטל תכניותיו עקב זאת, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, כדי שהתכנית תמשך, ולכן העונש בשעת החטא הוא מוגבל למדה שלא יפריע את המהלך הגדול, והעונש הכבד שהוטל על ישראל בחטא המרגלים, היה האטה של ארבעים שנה במהלך ההיסטורי בלבד.

11. במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק יג

(יג) ויאמר אליו בלק לך לכה נא אתי אל מקום אחר אשר תראה משם אפס קצרה תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם:

לחיות לאור ההמטרה – תיקון המידות

12. במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק י

(י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

13. אילת השחר במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ט

והנה אף על פי שבלעם ראה את גודל זכות האבות והאמהות, ולהלן (פסוק י') כתוב שאמר תמות נפשי מות ישרים וגו' בכל זאת הוא נשאר ברשעותו, והרבה רשעים יודעים ומכירים את האמת אבל קשה להם לפרוש מדרכם הרעה (ועי' שבת ל"א ב') יודעין רשעים שדרכם למיתה ויש להם חלב על כסלם, ובאמת זה עזות גדולה מה שאמר שרוצה לחיות כבלעם ולמות מיתת ישרים:

בלק – להתבונן על המכלול....

1. אור החיים במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ח

ולעמוד על כוונת הדברים יש להעיר בעיקר הדבר של האיש המקולל, ממה נפשך אם הוא חייב כפי הדין רעה הבאה עליו באמצעות הקללה על כל פנים לא ינצל ממנה גם כי לא יקולל, ואם הוא כפי משפט אלהים לא עשה דבר שיתחייב עליו ביאת הרע קללתו תשוב על ראש המקלל, בשלמא הברכה לפי שמדה טובה מרובה, גם לעשות ה' רצון ידידיו לברך המתברכים מהם במדת החסד תקובל ברכתו גם למי שאינו ראוי לה כמו מעשיו, מה שאין כן מדה רעה כי לא יריע ה' לאדם חנם ושלום:

2. אור החיים במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ח

אכן עיקר הדבר הוא לפי שמדתו יתברך להאריך אפו לעוברי רצונו בין לצדיק כשיחטא בין לרשע הגם שירצה לחטוא, ומדה זו היא אחת מ"ג מדות רחמים שנאמרו למשה ונוהגת תמיד זולת בעת אשר יזעום ה' דכתיב כי רגע באפו (תהלים ל) אז מתגברים הדינים על הנתבע במשפט באותו זמן ולא תתנהג מדה זו של ארך אפים, וכמו כן כשיקלל אדם את חבירו תשוב הקללה שעונותיו אשר ה' מאריך לו אפו עליהם ימהר ליפרע ממנו, אבל אם אין לו עון לא תועיל קללת המקלל כלום:

מידת הרחמים עלינו התגלגלי....

3. במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ח - י

(ח) מה אקב לא קבה א-ל ומה אָזַעם לא זָעם ה': (ט) כי מראש צרים אָרָאנוּ ומַגְבְּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הָן עִם לְבָדָד יִשָּׁן וּבְגוֹזִים לֹא יִתְחַשֵּׁב: (י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

4. רש"י במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ח

(ח) מה אקב לא קבה אל - כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו, כשהזכיר אביהם את עונם, כי באפם הרגו איש. לא קלל אלא אפם, שנאמר (בראשית מט, ז) ארור אפם. כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל, מה נאמר שם (שם כז, לג) גם ברוך יהיה. במברכים נאמר (דברים כז, יב) אלה יעמדו לברך את העם. במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם, אלא על הקללה, לא רצה להזכיר עליהם שם קללה:

5. רש"י הירש במדבר (פרשת בלק) פרק כג פסוק ט

(ט) כי - מראש צרים וגו'. מנקודת תצפית גבוהה הדבר נראה קרוב, ממקום נמוך עדיין הוא נראה רחוק. כדרך שמקומות מרוחקים מתקרבים זה אל זה לעיני הצופה ממרום, כן הדבר גם בזמנים. המתבונן בהיסטוריה - תוך כדי התעלות על תקופתו - סוקר מאות שנים בסקירה אחת, אולם כשהצופה עומד על קרקע המציאות של ההווה, הרי המאורעות נראים מרוחקים זה מזה. "שור" הוא המבט למרחוק הרואה את הנעלם מעיני אחרים (פי' בראשית עמ' תסב). הוא אומר: אני רואה את העם הזה, והנה עתיד הוא להשיג את חזון ייעודו; הדבר לא יהיה בעתיד הקרוב, אך במסגרת התפתחות העתים העתיד איננו רחוק (השוה להלן כד, כז):

6. במדבר (פרשת בלק) פרק כד פסוק ג

(ג) וישא משלו ויאמר נאם בלעם בְּנוּ בְּעֵר וּנְאֻם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעַיִן: רש"י

18. בינה לעיתים דרוש נג

איש - המעלה, אשר לבבו פונה אל רום ההצלחה העליונה, ייבחן גודל שלמותו, באשר לא ישים לב ולא יתפעל כלל מהדברים הזמניים, ורק אל המושכלות והדברים העיוניים המביאים אל השלימות הנצחית, הוא נושא את נפשו; כי בזה יורה היותו מבעלי השכל והחכמה, ולא מהכח ההמוני. ויספיק לנו לקיום ואישור האמת הזאת, מה שראינו בחכם שבחכמים, שלמה המלך, ע"ה, אשר - בהינתן לו מאתו, יתברך, רשות מוחלט, בהרחבה יתירה, לשאול מה שירצה - לא ביקש כי אם לב שומע לשפוט ולהבין וגו' [מ"א ג, ט].

סיכום:

בלעם היה בעל עין רעה. ראייתו הצרה אפשרה לו לראות את הרע מבלי לראות את התמונה הכוללת. מידתו של הקב"ה ארך אפיים לא משום שהוא מעלים עין אלא משום שהתבוננותו רחבה. כאשר יש מבט רחב רואים את הכל בפרופורציות נכונות וגם מן הרע מתלמים משום שידועים שדווקא ההתעלמות היא זו שתביא ותקדם אותנו לתכלית. חובתנו כיהודים לדבוק במידותיו של הבורא ולראות את התמונה הכוללת, מחד לא להתעלם מהרע אך מאידך גם לא להתבונן עליו בזכוכית מגדלת. לראות את הרע בתוך המכלול מביא את האדם לראות את הדברים בצורה בריאה ולפעול נכון ומדויק במציאות.

14. דעת חכמה ומוסר חלק ג - מכתבים מכתב רמד

מי לנו גדול מבלעם אשר אמר על עצמו יודע דעת עליון (במדבר כד, טז), ואמר תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (שם כג, י), וקנא את עם ישראל קנאה רבה, ואיך היו מעשיו היפוך חכמתו? ואמרו עליו חז"ל (סנהדרין קו א), כי מעשה שטים היה זאת עצת בלעם, וגם בא אח"כ לבקש שכרו בעד המתים במגפה. היאומן כי יסופר כי מחכם גדול כמוהו יצאו מעשים משחתים ומכוערים כאלה, אשר אף לאיש פשוט הוא גנאי גדול להרוג אומה שלימה בשביל כסף, ובפרט אשר הוא בעצמו ראה גדלותם ורוממותם, ואיך יצאו מחכמה כזאת מעשים כאלה, אין זאת אלא כי חכמתו היתה נובעת בדרך השתלשלות רק ע"י מדותיו הרעות: עין רעה, ורוח גבוה, ונפש רחבה.

15. דברים (פרשת נצבים) פרק כט פסוק יח - יט

(יח) וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבַר הָאֱלֹהִים הַזֶּה וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלֹמֹה יְהִי לִי כִּי בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֶלֶךְ לִמְעַן סְפוֹת הָרֹוֹה אֶת הַצִּמְמָה: (יט) לֹא יֵאבֶה ה' סֵלֶם לִּי כִּי אֲזַיְעֶשֶׂן אִף ה' וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל הָאֱלֹהִים הַפְּתוּכָה בְּסֶפֶר הַזֶּה וּמִסָּה ה' אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: רש"י

בשררות לבי אלך - במראית לבי... כלומר מה שלבי רואה לעשות: **למען ספות הרוה** - לפי שאוסיף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג והייתי מעביר עליהם, וגורם עתה שאצרפם עם המזיד ואפרע ממנו הכל

16. משנה שכיר דברים פרשת נצבים

ונראה לי בעזה"י בביאורו כך, דהנה כבר אמר המלך שלמה בקהלת [ח, יא] "אשר אין נעשה פתגם מעשה הרעה מהרה על כן מלא לב בני אדם בהם לעשות רע", הכוונה האדם שחוטא ויודע שראוי להיענש בעונש הנאמר על עבירה, ואחרי שכבר עבר ורואה שהעונש לא בא עליו, סובר ששקר הוא מה שאמרו לו עד עתה שיש מושל שמצוה שלא לעשות זאת, דאחרי שהוא כבר עבר ולא הגיע אליו שום רע, על כן הוא חושב שהעולם הפקר ולית דין ולית ח"ו, אבל באמת אינו כן, רק יש מי שמשגיח עלינו על כל דבר ודבר, והוא הבורא עולם והעולם בידו, וצוה לנו מה לעשות ומה שלא לעשות והם מצות התורה, ומשלם שכר לעושי רצונו ומעניש לעוברי רצונו, וזה שאינו נעשה מהרה הוא מפני שמאריך באפו אולי ישוב מדרכו הרעה, והרבה פסוקים מוכיחים ע"ז.

17. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד עמוד ב

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו

